

ROZDZIAŁ 6

Konflikty o wodę

Związek wody, bezpieczeństwa i wojny okazuje się na swój sposób paradoksalny. Woda, która po tlenie jest najważniejszym składnikiem życia na Ziemi, coraz częściej staje się powodem konfliktów i śmierci. Od zarania dziejów ludzkość podążała w poszukiwaniu zasobów wody. Pierwsze cywilizacje zostały założone w żyznych dorzeczach Eufratu i Tygrysu oraz Nilu (tzw. rejon Żyźnego Półksiężycy). Dostęp do słodkiej wody oraz możliwość nawadniania pól uprawnych gwarantowały przetrwanie i wzrastanie społeczności. Wraz z postępującym rozwojem ludzkości ewoluowały sposoby oraz metody wykorzystywania wody i jej transportu na coraz większe odległości (system akweduktów), a jej źródła starano się chronić przed zanieczyszczeniem czy przejęciem przez wroga.

Obecnie sytuacja jest właściwie paradoksalna. Pomimo dysponowania najnowocześniejszymi technologiami mogącymi transportować wodę, odsalać ją i oczyszczać do ponownego użycia, tego bezcennego składnika na świecie zaczyna brakować. Wraz z postępującymi zmianami klimatycznymi poziom wód gruntowych mocno się obniża, wysychają morza, jeziora i rzeki, a coraz więcej obszarów Ziemi ulega pustynnieniu. Woda w XXI w. staje się zasobem o strategicznym znaczeniu (więcej [zob. rozdział 12. Zarządzanie surowcami i zasobami w XXI w.](#)), który z dużą dozą prawdopodobieństwa w niedalekiej przyszłości stanie się jednym z głównych powodów konfliktów i wojen.

Woda jako przyczyna wojen

W roku 2020 r. **ponad 2,2 mld ludzi na świecie nie miało dostępu do sanitariatów i bieżącej wody**, zaś prawie 800 mln ludzi nie miało dostępu do wody pitnej zapewniającej minimum egzystencji¹. Według szacunków Funduszu Narodów Zjednoczonych na rzecz Dzieci (United Nations Children's Fund, UNICEF) w trwających konfliktach zbrojnych prawdopodobieństwo śmierci dzieci poniżej 15 r.ż. jest trzy razy większe z powodu biegunki związanej z brakiem dostępu do czystej wody pitnej niż wskutek samych działań wojennych.

¹ *The United Nations World Water Development Report 2020: Water and Climate Change*, UNESCO, UN-Water, Paris 2020.

Walka o wodę w Azji Centralnej

Zasoby wody w Azji Centralnej od lat stanowią oś sporu pomiędzy krajami byłych republik radzieckich. Głównymi zainteresowanymi zasobami wodnymi w tym rejonie świata są: Uzbekistan, Kazachstan, Turkmenistan oraz Tadżykistan i Kirgistan, a przedmiot konfliktu stanowią rzeki Amu-daria i Syr-daria.

Początki zmian w gospodarce wodnej Azji Centralnej sięgają lat 40. XX w., kiedy to władze ZSRR podjęły decyzję o przekształceniu tego rejonu radzieckiego imperium w wielkie pole bawełny. W tym celu rozpoczęto budowę gęstej sieci tuneli irygacyjnych. Efektem tak drapieżnej gospodarki rolnej stało się pustoszenie obszarów Azji Centralnej, czego najdobitniejszym przykładem jest wysychanie Jeziora Aralskiego, którego powierzchnia w przeciągu 60 lat zmniejszyła się dziesięciokrotnie: z ponad 67 tys. km² do niespełna 7 tys. km² (i to sumując dwa powstałe z Jeziora Aralskiego nowe jeziora, tj. Jezioro Aralskie Północne w Kazachstanie i Południowe w Uzbekistanie).

Ekspansywna gospodarka wodna ZSRR wraz ze zmniejszającą się ilością wody i opadów w górach Pamiru, Hindukuszu oraz topnieniem tamtejszych lodowców, stanowiących rezerwuuar wody dla obu rzek, tj. Amu-darii i Syr-darii, stały się przyczyną sporów natury politycznej i militarnej w regionie. Dostęp do wody kontrolują kraje, w których znajdują się ich dorzecza: Tadżykistan (Amu-daria) oraz Kirgistan (Syr-daria), zaś kraje leżące w dolnym ich biegu – Turkmenistan, Kazachstan i Uzbekistan – uzależnione są od politycznej woli sąsiadów regulujących przepływ wody w obu rzekach. W odpowiedzi na zmniejszanie przez Tadżykistan i Kirgistan poziomu wody w rzekach Uzbekistan ogranicza dostawy gazu oraz przeprowadza ćwiczenia wojskowe przy granicy, symulujące atak na instalacje hydrotechniczne. Turkmenistan zaś podejmuje próby pokojowego rozwiązania sporu, opierając je na działaniach dyplomatycznych. Sytuacja w regionie pozostaje nierozwiązana, a woda, będąca najważniejszym surowcem i zasobem w tej części świata, może stać się iskrą konfliktu zbrojnego, którego celem będzie przejście kontroli nad tamami regulującymi bieg rzek Amu-darii i Syr-darii, znajdujących się w Kirgistanie i Tadżykistanie*.

* D. Dene-Hern Chen, *The Aral Seas Is Bringing New Wealth of Fishing Villages in Kazakhstan, but Their Neighbours on the Opposite Shore in Uzbekistan Are Suffering Very Different Fate*, BBC Future, <https://www.bbc.com/future/article/20180719-how-kazakhstan-brought-the-aral-sea-back-to-life> [dostęp: 13.01.2022]; B.C. Howard, *Aral Sea's Eastern Basin Is Dry for First Time in 600 Years*, National Geographic, <https://www.nationalgeographic.com/science/article/141001-aral-sea-shrinking-drought-water-environment> [dostęp: 13.01.2022].

W przypadku dzieci poniżej 5 r.ż. ryzyko śmierci rośnie już ponad 20-krotnie². Dlatego też woda w obliczu konfliktów pełni podwójną funkcję. Po pierwsze, jest i coraz częściej będzie przyczyną konfliktów zbrojnych, szczególnie w obszarze Afryki, Bliskiego Wschodu oraz Azji Centralnej (**zob. ramka Woda w Lewancie**). Po drugie – skutek prowadzonych działań wojennych ograniczany lub uniemożliwiany jest dostęp do słodkiej, czystej wody dla ludności cywilnej, efektem czego staje się wzrost śmiertelności w wyniku odwodnienia lub zatrucia organizmu skażoną wodą.

Powodami konfliktów o wodę mogą być również jej dystrybucja, regulacja oraz alokacja zasobów wodnych, szczególnie w sytuacji, gdy dany kraj pozostaje uzależniony od źródeł pitnej wody znajdujących się poza swoimi granicami (**zob. ramka Walka o wodę w Azji Centralnej**). Sytuacji tego typu na świecie obecnie można odnotować kilka i każda z nich w perspektywie najbliższych kilku lat może przeistoczyć się w sytuację kryzysową. Kurczące się zasoby wodne utrudniają

² *Water Under Fire. For Every Child, Water and Sanitation in Complex Emergencies*, UNICEF, New York 2019.

współpracę transgraniczną, dodatkowo negatywny wpływ na relacje między państwami mają takie czynniki, jak:

- zanieczyszczenie środowiska i źródeł wody,
- wzrost populacji,
- zły stan lub celowe uszkodzenie infrastruktury hydrotechnicznej regulującej dostęp do wody,
- budowa nowych tam na rzekach i zbiornikach wodnych,
- nieefektywne wykorzystywanie zasobów wodnych, w szczególności w rolnictwie.

Woda w Lewancie

Dzięki wodzie z Jeziora Galilejskiego oraz rzeki Jordan możliwa jest uprawa roli w żyznych dolinach w Jordanii, nieopodal Morza Martwego

Źródło: Fotografia wykonana przez Autora.

Regionem świata, w którym dostęp do źródeł słodkiej wody uchodzi za jeden z najważniejszych problemów, jest Bliski Wschód i rzeka Jordan, stanowiąca życiodajną arterię dla Syrii, Jordanii, Izraela oraz Palestyny. W rejonie tym, określanym mianem Lewantu, toczyły się już wojny wywołane przez dążenie do dostępu do słodkiej wody (tak było m.in. w 1967 r., przy wybuchu Wojny Sześciodniowej). Rejon Jeziora Galilejskiego oraz Wzgórz Golan jest kluczowy dla gospodarek wodnych Jordanii i Izraela. Jordania to kraj posiadający jedno z najmniejszych zasobów słodkiej wody na świecie – według raportu naukowców z Uniwersytetu Stanforda do 2100 r. ilość wody przypadająca na jednego Jordańczyka wyniesie raptem 40 l dziennie. Dla porównania średnie dzienne zużycie wody w Polsce wynosi ok. 150 l, zaś w Stanach Zjednoczonych to aż 300 l. Po zakończeniu Wojny Sześciodniowej Izrael i Jordania podpisały na początku lat 70. XX w. porozumienie o współdzieleniu zasobów wody, nawet w czasie prowadzenia działań wojennych.

Wraz z rosnącym na przestrzeni lat zanieczyszczeniem rzeki Jordan, irygacją pól, malejącym poziomem wód gruntowych oraz budowaniem izraelskich osiedli na Zachodnim Brzegu Jordanu

dostępność wody drastycznie spadła. Władze izraelskie, zaopatrując w wodę własne osiedla i osady, ograniczają jednocześnie dostęp do wody dla Zachodniego Brzegu Jordanu, zamieszkanego m.in. przez Palestyńczyków, co stanowi jeden z powodów narastających napięć. Obecnie realizowany jest największy projekt izraelsko-jordański, którego celem uczyniono zmniejszenie deficytu wody w Jordanii oraz zwiększenie jej dostępności dla Palestyńczyków zamieszkujących Zachodni Brzeg Jordanu poprzez budowę instalacji odsalającej wodę z Morza Martwego. Dzięki temu, poza zaopatrzeniem w wodę mieszkańców regionu, zatrzymany ma zostać proces wysychania Morza Martwego, którego poziom obniża się średnio o 1,5 m rocznie.

W omawianym przypadku zauważyć można wykluczenie w dostępie do wody ludności palestyńskiej zamieszkującej Zachodni Brzeg Jordanu. Państwo Izrael, będące właścicielem źródeł wody pitnej, dostarcza ją do izraelskich osiedli zbudowanych na obszarze Zachodniego Brzegu Jordanu po niskich cenach tylko dla izraelskich osadników*. W przypadku wystąpienia kolejnego kryzysu palestyńsko-izraelskiego władze izraelskie będą mogły w łatwy sposób pozbawić ludność palestyńską dostępu do źródeł wody pitnej.

* Więcej zob. M. Sodolski, *Jak użyżniono pustynię. Gospodarka wodna w Izraelu*, Klub Jagielloński, <https://klubjagiellonski.pl/2020/06/26/jak-uzyzniono-pustynie-gospodarka-wodna-w-izraelu/> [dostęp: 15.01.2022]; *Izrael wyda setki milionów na pompowanie wody z morza do morza*, RP, <https://www.rp.pl/polityka/art9503911-izrael-wyda-setki-milionow-na-pompowanie-wody-z-morza-do-morza> [dostęp: 15.01.2022].

Współcześnie właściwie każdy konflikt zbrojny skutkuje **katastrofą humanitarną**, począwszy od wojny domowej w Syrii, przez wojnę w Mali, Sudanie, a na konflikcie w Ukrainie kończąc (*zob. ramka Mapa konfliktów o wodę*). W miejscach tych cywile cierpią nie tylko z powodów toczących się walk, ale również z braku dostępu do podstawowych zasobów, od których uzależnione jest ludzkie życie, w tym przede wszystkim wody pitnej³.

Woda jako dobro luksusowe w XXI w.

Obecnie dostęp do wody odgrywa również rolę **stratyfikacji społecznej**. W regionach ubogich w wodę posiadanie dostępu do źródeł świadczy o wysokim statusie społecznym, co jednocześnie poniża i wyklucza społecznie grupy nieposiadające wystarczających środków na jej zakup. Przykładem sytuacja w Jordanii, w której koszty nabycia wody stanowią dużą część domowych budżetów, ponieważ 1 m³ wody pitnej w 2018 r. kosztował ok. 15–20 USD. Dla porównania w Polsce taka sama ilość wody kosztuje ok. 7 PLN (2 USD). W stolicy Jordanii – Ammanie, bogatsze dzielnice miasta charakteryzują się domostwami z dodatkowymi zbiornikami na wodę montowanymi na dachach, dzięki czemu lepiej uposażeni mieszkańcy akumulują dodatkowe zasoby wody pitnej⁴. Mamy więc do czynienia z nowym rodzajem wykluczenia społecznego – wykluczeniem w dostępie do wody, które również może stać się jedną z przyczyn konfliktów, kiedy

³ *The United Nations World Water Development Report 2021: Valuing Water*, United Nations, Paris 2021.

⁴ Zob. K. Minkner, A. Drosik, S. Baraniewicz-Kotasińska, G. Haber, B. Maziarz, *Wprowadzenie do Global Studies. Podręcznik akademicki*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2019, s. 192.

to grupy nieposiadające do tego zasobu dostępu podejmą działania o charakterze zbrojnym czy terrorystycznym, aby pozyskać źródła wody pitnej (więcej *zob. rozdział 15. Prawa człowieka, w tym kwestie równości płci*).

Zasoby wody w Polsce

Wydawać by się mogło, iż Polska – leżąca w klimacie umiarkowanym, ciepłym, przejściowym – nie będzie zagrożona **zjawiskiem pustynnienia** oraz ograniczeniem dostępu do wody. Niestety wraz z postępującymi zmianami klimatycznymi oraz znaczącą ingerencją w regulację polskich rzek coraz więcej obszarów kraju wysycha. Według danych Państwowego Gospodarstwa Wodnego Wody Polskie aż 55,64% obszaru Polski znajduje się w zasięgu silnego występowania suszy*! Jednym z głównych powodów wysychania wielu obszarów Polski jest zmiana struktury opadów. Coraz częściej uświadcza się ulewnych, krótkotrwałych opadów deszczu, podczas których spada bardzo duża ilość wody. Pomiędzy tego typu opadami występują coraz dłuższe okresy suche, czego efektem staje się nieodbudowywanie zasobów wodnych. Mniejsza liczba opadów, charakteryzująca się większą intensywnością, w połączeniu z silną regulacją biegu rzek oraz bardzo dużą ingerencją w przestrzeń miejską, polegającą na betonowaniu dużych terenów miejskich i zmniejszaniu obszarów zielonych w miastach, powodują, iż magazynuje się zbyt mało wody. Poziom retencji wód opadowych w Polsce wynosi raptem 6,5%*. Kluczowe okazuje się zatem zwiększenie świadomości obywateli, polegające na działaniach oszczędzających i magazynujących wodę. Jednym z działań mających na celu przeciwdziałanie wysychaniu jest projekt *Stop Suszy**. Obszarami najbardziej narażonymi na pustynnienie w Polsce są: Wielkopolska, województwo łódzkie, Kujawy oraz ziemia lubuska.

* Zob. portal Państwowego Gospodarstwa Wodnego Wody Polskie, <https://www.wody.gov.pl> [dostęp: 6.07.2022]; *STOP SUSZY! Światowy Dzień Przeciwdziałania Pustynnieniu i Suszy*, Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie, 17.06.2020, <https://www.wody.gov.pl/aktualnosci/1146-stop-suszy-swiatowy-dzien-przeciwdzialania-pustynnieniu-i-suszy> [dostęp: 17.01.2022].

** Ibidem.

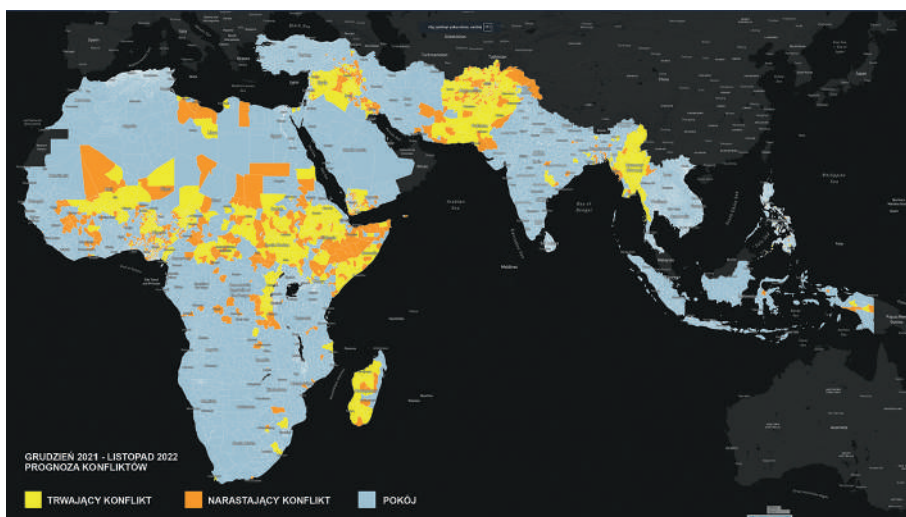
*** *Stop suszy*, Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie, www.stopsuszy.pl [dostęp: 6.07.2022].

Międzynarodowe działania na rzecz ochrony zasobów wodnych

Wraz z dynamicznie postępującymi zmianami klimatu, rosnącą temperaturą na Ziemi, zmniejszającą się sumą opadów oraz wzmagającymi się napięciami wokół dostępu do źródeł wody podjęto starania mające na celu minimalizację napięć i pokojowe rozwiązywanie sporów o wodę. Jedną z tego typu inicjatyw jest Komisja Dorzecza Jeziora Czad (Lake Chad Basin Commission, LCBC). Jezioro Czad, będące jeziorem endoreicznym (bezodpływowym), stanowi duży rezerwar słodkiej wody dla Czadu, Kamerunu, Nigerii oraz Nigru. Wraz z drastycznie zmniejszającą się powierzchnią jeziora podjęto współpracę, której celem uczyniono wypracowywanie dobrych praktyk oraz wspólną pracę na rzecz poprawy jakości wody w jeziorze i rozwoju lokalnych inicjatyw ludności zamieszkującej jego wybrzeże. W skład LCBC wchodzi od 1964 r. Kamerun, Niger, Nigeria, Czad, a ponadto Republika Środkowoafrykańska (od 1996 r.) oraz Libia (od 2008 r.). Status obserwatorów zaś posiadają Sudan, Egipt, Republika Konga oraz Demokratyczna Republika Konga. Wskazanie na LCBC w części podręcznika poświęconej konfliktom o wodę jest przypadkowe. Komisja ta ma dosyć szeroki

mandat i podejmuje również działania z zakresu bezpieczeństwa m.in. poprzez zacieśnianie współpracy wojskowej, która koncentruje swoje wysiłki na zwalczaniu organizacji terrorystycznej Boko Haram, również próbującej wykorzystywać sankcjonowanie dostępu do wody jako element działalności terrorystycznej w regionie⁵. Komisja LCBC przez ONZ uważana jest jako jeden z przykładów dobrej współpracy w kontekście przeciwdziałania konfliktom o wodę i pokojowego rozwiązywania sporów transgranicznych o dostęp do źródeł wody pitnej⁶ (więcej zob. rozdział 18. *Dyplomacja klimatyczna*).

Mapa konfliktów o wodę

Źródło: Water, Peace and Security, www.waterpeacesecurity.org [dostęp: 15.01.2022].

Na mapie w niniejszej ramce w łatwy sposób możemy dostrzec te rejony na świecie, w których problem dostępu do wody przerodził się w sytuację kryzysową lub konflikt zbrojny. Obszarami objętymi konfliktami o wodę są głównie państwa środkowej i wschodniej Afryki oraz Azji Centralnej i Bliskiego Wschodu. Warty odnotowania jest fakt, iż na mapie zaznaczono również miejsca znajdujące się w Europie, obu Amerykach, a nawet w Australii. Sytuacje zagrażające dostępowi do wody w tych miejscach zazwyczaj spowodowane były działaniami wojennymi (np. wojna na Ukrainie i brak dostępu do wody na Krymie), zamachami terrorystycznymi lub hackerskimi na instalacje wodne (np. w Australii) bądź wypadkami w przemyśle, wskutek których doszło do zanieczyszczenia źródeł wody.

Podobne zadania, w tym również przeciwdziałanie konfliktom o wodę, promowanie pokoju, bezpieczeństwa i ochrony środowiska oraz zrównoważonego wykorzystywania zasobów wodnych, realizują takie inicjatywy międzynarodowe jak Sztokholmski Międzynarodowy Instytut Wody (Stockholm International

⁵ Więcej zob. portal internetowy The Lake Chad Basin Commission (LCBC), www.cdlt.org [dostęp: 20.01.2022].

⁶ *The United Nations World Water Development Report 2021...*, op. cit.

Książka *Nowa wojna klimatyczna. Jak ocalić naszą planetę?* (*The New Climate War. The Fight to Take Back Our Planet*) Michaela E. Manna z 2021 r.

Książka amerykańskiego klimatologa Michaela E. Manna* jest próbą przedstawienia najważniejszych zagrożeń związanych ze zmianami klimatu i globalnym ociepleniem. Autor w sposób miejscami dosadny i bezkompromisowy ukazuje mechanizmy działania światowej polityki oraz wielkich korporacji w celu tuszowania wyników badań nad klimatem, wpływu działalności korporacji na środowisko oraz uciekania od odpowiedzialności przez polityków, których zadaniem była przecież troska o środowisko. W książce znajduje się również analiza tego, jak wykorzystuje się naukę do budowania narracji dotyczącej zmian klimatycznych – zarówno w wierności stanowi faktycznemu, jak i przy zafalszowaniu rzeczywistości w oparciu o nieprawdziwe przesłanki i w wyniku prac nieuczciwych naukowców. Mann w swojej publikacji prezentuje również jedną z możliwości, którą jako ludzkość możemy wybrać, aby zabezpieczyć nasz byt oraz spowolnić zmiany klimatycznych i redukcję emisji gazów cieplarnianych. Możliwością tą w propozycji autora jest wielowymiarowa zmiana wielu aspektów życia, którą wprowadzić muszą wszystkie strony: politycy, korporacje i obywatele.

* M.E. Mann, *Nowa wojna klimatyczna. Jak ocalić naszą planetę?*, przeł. T. Szlagor, Wydawnictwo Dolnośląskie, Wrocław 2021.

Zarządzanie Wspólnymi Zasobami Wodonośnymi (*International Shared Aquifer Resources Management*, ISARM). Celem ISARM jest podejmowanie wzmożonych działań dotyczących transgranicznych źródeł wodonośnych (wód podziemnych) na obszarach ulegających wysychaniu oraz objętych ryzykiem wystąpienia potencjalnego konfliktu, którego powodem może być dostęp do źródeł wody pitnej. ISARM realizuje projekty m.in. na pograniczu Boliwii, Brazylii i Paragwaju, meksykańsko-amerykańskim, Haiti i Dominikany, indyjsko-pakistańskim, rosyjsko-kazachskim, kazachsko-kirgisko-uzbeckim, Birmy i Tajlandii⁹.

Water Institute, SIWI) czy też Program Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju (United Nations Development Programme, UNDP)⁷. Również globalne i regionalne narzędzia przygotowane przez Water, Peace and Security Partnership (WPS) pomagają w rozwiązywaniu konfliktów o wodę. Dzięki dużym możliwościom analitycznym oraz kreowaniu nowych rozwiązań na terenach ubogich w wodę WPS z wyprzedzeniem jest w stanie przeciwdziałać konfliktom i dążyć do podejmowania działań mających na celu poprawę sytuacji przed eskalacją konfliktu. WPS realizuje programy dotyczące wody m.in. w Mali, Iraku, Kenii oraz Etiopii⁸.

Wspieranie lepszego wzajemnego zrozumienia między krajami, aby pogodzić różnice odnoszące się do wód transgranicznych jako potencjalnej przyczyny konfliktu, stanowi zamiar wiodący inicjatywy UNESCO pod nazwą „Od potencjalnego konfliktu do potencjalnej współpracy” (*From Potential Conflict to Cooperation Potential*, PCCP). Drugą tego typu inicjatywą UNESCO jest projekt

⁷ Ibidem.

⁸ Więcej zob. portal internetowy Water, Peace and Security, www.waterpeacesecurity.org [dostęp: 20.01.2022].

⁹ Więcej zob. portal internetowy International Shared Aquifer Resources Management, www.isarm.org [dostęp: 20.01.2022].

Problematyka źródeł transgranicznych okazuje się istotna z punktu widzenia zabezpieczenia potrzeb mieszkańców regionów oraz utrzymania pokoju i niedopuszczenia do zarzewia konfliktu. Wskazuje na to raport ONZ *The United Nations World Water Development Report 2021: Valuing Water*, z którego wynika, iż w dużej mierze wody transgraniczne i dostęp do nich są przedmiotem pokojowych rozwiązań pomiędzy stronami. Według ONZ 153 kraje na świecie dzielą się źródłami wody znajdującymi się na obszarach transgranicznych¹⁰ (więcej zob. rozdział 14. *Migracje a zrównoważony rozwój*).

Kalendarium

- 1996–2009** – „susza milenijna” – jeden z najdłuższych trwających okresów suszy w Australii, zapoczątkowany zmniejszeniem opadów w 1996 r.; okres apogeum trwał w latach 2001–2009 i był najbardziej dotkliwy dla południowej części kontynentu australijskiego.
- kwiecień 2011** – początek budowy Tamy Wielkiego Odrodzenia na Nilu przez władze Etiopii; regulacja poziomu wody w Nilu przez Etiopię stanowi powód sporu z Egiptem leżącym w górnym biegu Nilu, który jest w pełni uzależniony od przepustowości wody na Tamie Wielkiego Odrodzenia.
- luty–marzec 2014** – aneksja Półwyspu Krymskiego przez Rosję. Zaanektowanie przez Federację Rosyjską Krymu, będącego częścią Ukrainy, poza oczywistym złamaniem prawa międzynarodowego przez Rosję i rozpoczęciem działań wojennych, stało się powodem pozbawienia ludności zamieszkującej Krym dostępu do źródeł wody pitnej, które znajdują się na terenie Ukrainy. Zaopatrzenie Krymu w wodę pitną stanowi do dzisiaj jedno z największych wyzwań dla Federacji Rosyjskiej.

Słowniczek

- Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC)** – Międzynarodowy Zespół ds. Zmian Klimatu; międzynarodowy zespół doradczy ONZ, którego zadaniem jest dostarczanie naukowej wiedzy dotyczącej zmian klimatycznych. IPCC, począwszy od 1990 r., co roku publikuje obszerny raport dotyczący zmian klimatu; wszystkie raporty dostępne są na stronie internetowej IPCC: www.ipcc.ch [dostęp: 6.07.2022].
- Negacjonizm klimatyczny** – konstrukcja intelektualna negująca zmiany klimatyczne i konieczność podejmowania działań na rzecz ochrony klimatu oraz odrzucająca naukowe bezsprzeczne dowody je potwierdzające. Postawa taka stanowi element legitymizujący dezinformację oraz fake newsy, na których zwolennicy negacjonizmu klimatycznego opierają swoją retorykę. Zmiany klimatyczne są niezaprzeczalne i obecnie istota debaty wokół nich koncentruje się na tym, co możemy zrobić jako ludzkość, aby zmiany te spowolnić, ponieważ w dużej mierze nie da się ich cofnąć. Negacjoniści klimatyczni częstokroć prezentują postawę nihilistyczną, wychodząc z założenia, że skoro „jest tak źle”, to nie warto podejmować już starań redukujących negatywne

¹⁰ *The United Nations World Water Development Report 2021...*, op. cit.

skutki zmian klimatu. Jednym z najsłynniejszych negacjonistów klimatycznych jest Donald Trump.

Ramowa Dyrektywa Wodna – dyrektywa Parlamentu Europejskiego z 23 października 2000 r., której celem było ustanowienie działania państw UE w obszarze polityki wodnej. Dzięki tej dyrektywie państwa członkowskie podjęły wzmoczone działania na rzecz poprawy jakości wód oraz ich ochrony.

Problemy do dyskusji

1. Na których obszarach świata może dojść do konfliktów o wodę w pierwszej kolejności i dlaczego?
2. W jaki sposób można przeciwdziałać fake newsom i negacjonistom klimatycznym?
3. Jaki wpływ mogą mieć negacjoniści klimatyczni na konflikty o wodę?
4. W jaki sposób powinno się racjonalnie wykorzystywać zasoby wodne w skali makro (świata) i mikro (regionu)?

Dodatkowa literatura

Freedman L., *Przyszła wojna*, Wydawnictwo Bellona, Warszawa 2019.

Gates B., *Jak ocalić świat od katastrofy klimatycznej. Rozwiązania, której już mamy, zmiany, jakich potrzebujemy*, Wydawnictwo Agora, Warszawa 2021.

Jamail D., *Koniec lodu. Jak odnaleźć sens w byciu świadkiem katastrofy klimatycznej*, Wydawnictwo Krytyki Politycznej, Warszawa 2020.

Materiał filmowy

Kirgistan – dostęp do wody pitnej, HumanDocTV, 5.03.2018, <https://www.youtube.com/watch?v=h5u1-UpBfpU&t=96s> [dostęp: 6.07.2022].

Jak żyje się w kraju, w którym ok. 40% obywateli ma utrudniony dostęp do wody pitnej? Dlaczego zwykle wiadro jest produktem pierwszej potrzeby w Kirgistanie? Na te i inne pytania znajdziemy odpowiedź w reportażu przygotowanym przez Fundację HumanDoc. W filmie możemy zobaczyć dramatyczne skutki ekspansywnej gospodarki wodnej Związku Radzieckiego, które doprowadziły do wyjałowienia gleb, obniżenia poziomu wód gruntowych oraz powszechnego pustynnienia obszarów Azji Centralnej. Czynniki te są zaś przyczynkiem do zaogniania sytuacji politycznej w regionie, a ograniczony dostęp do źródeł wody stał się powodem konfliktów. Edukacja stanowi klucz do zmiany świadomości społecznej nt. wody, jej magazynowania oraz zrównoważonego wykorzystywania.

